

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ГРИГОР'ЄВ СЕРГІЙ ОЛЕГОВИЧ

УДК 338.439.5:637.54

**ФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКІВ ПРОДУКЦІЇ
ГАЛУЗІ ПТАХІВНИЦТВА В УКРАЇНІ**

08.00.03 «Економіка та управління національним господарством»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано у Національному університеті біоресурсів і природокористування України Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор економічних наук, професор,
академік НААН
Кваша Сергій Миколайович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
проректор з навчальної і виховної роботи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
академік НААН
Лупенко Юрій Олексійович,
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки» НААН,
директор

доктор економічних наук, професор
Селіверстова Людмила Сергіївна,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
професор кафедри фінансів

Захист відбудеться «30» листопада 2018 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.004.01 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навчальний корпус № 3, кімната 301

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розіслано «29» жовтня 2018 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. П. Гоголя

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Формування аграрного ринку покладається на всіх учасників ринку, але безперечно держава механізмами регулювання виробництва продукції та міжнародної торгівлі відповідальна за достатнє забезпечення населення продуктами харчування. Суспільне значення галузі птахівництва визначається його здатністю забезпечувати населення високоякісними харчовими продуктами – яйцями та м'ясом. Тенденції останніх років свідчать, що саме яйця та м'ясо птиці є одними з найдоступніших джерел багатьох поживних речовин, мають важливе значення у товарній складовій споживчого кошику. Галузь птахівництва без перебільшення можна віднести до найпривабливіших для інвестування та найефективніших щодо окупності капіталу.

Агропромисловий сектор України, в силу останніх суспільно-політичних обставин, став локомотивом національної економіки. Він має значний виробничий потенціал, в цілому сприятливі природно-кліматичні умови та людський потенціал. Розвиток національного виробництва продукції галузі птахівництва повинен тісно поєднуватись з активізацією процесів модернізації та диверсифікації технологій виробництва та підвищенням на цій основі її економічної ефективності і конкурентоспроможності.

У зазначеному контексті, вивчення проблем функціонування галузі птахівництва, в нових умовах функціонування національної економіки, зумовлених внутрішніми і зовнішніми чинниками, є своєчасним і важливим завданням. Саме тому дослідження комплексного стану розвитку галузі птахівництва, системного аналізу функціонування її окремих товарних сегментів спонукає до розроблення методичних і практичних засад вирішення питань фінансово-економічної підтримки галузі, регулювання імпорту та експорту. Наукове і практичне вирішення поставлених завдань сприятиме фізичному і економічному забезпеченню населення харчовими продуктами.

Науковою основою дисертаційного дослідження є праці відомих вчених з проблем технологічного формування галузі птахівництва та регуляторів економічного впливу на функціонування ринків продукції птахівництва в Україні. До найбільш важливих, з точки зору завдань дослідження, належать наукові здобутки Н. О. Аверчевої, В. П. Бородая, Л. М. Березіної, О. М. Бородіної, О. С. Бутенка, Р. І. Буряка, А. І. Вертійчука, В. П. Галушки, В. М. Гейця, Е. Демінга, Д. Джурана, А. Д. Діброви, О. В. Жемойди, К. Ісікаві, І. І. Івко, М. М. Ільчука, С. М. Кваші, Д. О. Кирилюка, В. М. Колесникова, Ю. О. Лупенка, Г. В. Маркова, Л. О. Мармуль, Б. М. Мельника, О. М. Павленка, А. Робертсона, О. В. Шпичака та інших науковців-дослідників.

Разом з цим, деякі теоретико-методичні аспекти щодо формування і функціонування ринків продукції птахівництва в Україні потребують подальшого дослідження. Так, у нинішніх складних внутрішніх фінансово-економічних умовах розвитку національної економіки існують складнощі у державних можливостях прямої підтримки розвитку аграрної галузі загалом, та птахівництва, зокрема. Важливим, у рамках даного дослідження, є також оцінка

впливу поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі України з країнами-членами ЄС на вирішення питання зменшення імпортозалежності галузі птахівництва за племінним поголів'ям і, при цьому, збільшення виробництва та диверсифікації експортоорієнтованості продукції галузі на зовнішніх ринках. Ці чинники наукового пошуку визначили наукову актуальність і практичну значущість вибору теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою: «Напрями підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору в умовах формування і функціонування ЗВТ з ЄС» (номер державної реєстрації 0115U003456), у межах якої здобувачем обґрунтовано заходи, що спрямовані на підвищення ефективності розвитку галузі птахівництва, нарощування її експортного потенціалу та конкурентоспроможності продукції, яка є основою забезпечення економічної ефективності функціонування галузі, та її впливу на національну економіку в цілому.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертації є теоретико-методичне обґрунтування і розроблення практичних рекомендацій щодо поліпшення формування та функціонування ринків продукції галузі птахівництва в Україні.

Досягнення поставленої мети передбачало вирішення таких завдань:

– узагальнити еволюцію наукових підходів до визначення категорій «ринок», «аграрний ринок» з урахуванням технологічної характеристики об'єкту дослідження, розкрити їх зміст та особливості для забезпечення методичної бази дослідження;

– виокремити інструменти впливу на розвиток галузі птахівництва та державного регулювання окремих товарних сегментів ринків продукції птахівництва з метою визначення необхідності та можливості їх коригування;

– вивчити методичні рекомендації центральних органів виконавчої влади щодо класифікаційних і статистичних ознак галузі птахівництва, товарних груп сегментів продукції на внутрішньому і зовнішніх продовольчих ринках;

– здійснити комплексний аналіз стану вітчизняної галузі птахівництва та її підгалузей за категоріями виробників та видами продукції з метою виявлення основних тенденції у виробничих структурах ресурсів та особливостей їх використання;

– розкрити динаміку обсягів виробництва та споживання продукції галузі птахівництва на внутрішньому ринку, визначити місце України на світовому ринку продовольства з метою прогнозування експортних можливостей вітчизняних виробників;

– здійснити оцінку рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції птахівництва з метою нарощування експорту продовольства на зовнішніх ринках, зокрема, виявлення перспектив для України щодо торгівлі на ринках країн-членів ЄС, уникаючи демпінгування;

– обґрунтувати стратегічні напрями забезпечення продовольчої безпеки України шляхом збільшення виробництва продукції галузі птахівництва на основі прямої і непрямой підтримки виробників;

– запропонувати шляхи зменшення імпортозалежності галузі птахівництва України за необхідним для виробничої діяльності племінним поголів'ям птиці в умовах обмежених фінансових ресурсів для його придбання за кордоном.

Об'єкт дослідження – процеси формування і функціонування ринків продукції галузі птахівництва в Україні.

Предмет дослідження – сукупність теоретико-методичних та організаційно-економічних засад формування і функціонування ринків продукції галузі птахівництва в Україні.

Методи дослідження. З метою проведення комплексного економічного дослідження, вивчення і реалізації у пропозиціях поставлених у дисертації завдань використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Зокрема, монографічний, синтезу, порівняння, систематизації та логічного узагальнення (для вивчення наукових праць вчених, уточнення та впорядкування термінології); текстових і цифрових класифікацій, табличного групування, порівняльного аналізу, статистичного та індексного порівняння (для визначення обсягів виробництва, тенденцій розвитку галузі птахівництва в Україні та за кордоном); оптимізації, порівняння, групування, системно-структурного аналізу, системного підходу, структурно-логічного моделювання, динамічного проектування та аналітичного вирівнювання, структурування, систематизації та узагальнення (для вдосконалення напрямів розвитку галузі птахівництва).

Інформаційною базою проведених досліджень слугували законодавчі та нормативні акти України, аналітичні матеріали, матеріали Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби статистики України, економічні експертні огляди, звіти Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, статистичної служби Європейського Союзу, монографії та науково-аналітичні статті вітчизняних і зарубіжних авторів, звітні матеріали вітчизняних аграрних підприємств, дані незалежних досліджень, результати досліджень і розрахунки автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних положень, розробленні науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо формування і функціонування ринків продукції галузі птахівництва в Україні та вдосконалення методів та інструментів управління ними. Наукову новизну виконаного дослідження визначають такі результати:

вперше комплексно, на відміну від попередніх сегментних, розглянуто організаційно-технологічні та фінансово-економічні процеси формування і функціонування ринків продукції галузі птахівництва за такими взаємопов'язаними і взаємообумовленими товарними сегментами: інкубаційне яйце, курчата, птиця, м'ясо птиці, яйце столове, яєчний порошок, визначено їх імпортозалежність і/або експортоорієнтованість та запропоновано напрями подальшого стимулювання розвитку галузі на основі регулювання її товарних ринків;

удосконалено:

– методичний підхід щодо комплексного аналізу сучасного стану ринку продукції птахівництва України, який ґрунтується на порівняльній оцінці

міжнародних економічних індикаторів його розвитку на основі митно-тарифного регулювання міжнародної торгівлі, у тому числі з країнами-членами ЄС;

– методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності вітчизняної продукції галузі птахівництва в результаті дослідження стану і трендів розвитку окремих сільськогосподарських товаровиробників з метою визначення їх впливу на забезпечення продовольчої безпеки держави та нарощування експорту продукції;

– послідовність заходів впливу, що визначають подальший розвиток галузі на основі самофінансування суб'єктами підприємництва власного виробництва племінного поголів'я, також за рахунок залучення інвестиційного капіталу, що сприятиме нарощуванню обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції;

– пріоритетні заходи стимулювання розвитку внутрішнього ринку з метою зменшення імпортозалежності України в окремих видах продукції галузі птахівництва з метою забезпечення позитивної динаміки індексів фізичної і економічної доступності населення до харчових продуктів;

набули подальшого розвитку:

– визначення дефініції «аграрного ринку» з метою структуризації термінологічного тлумачення складових сегментів товарних ринків галузі птахівництва, що дає можливість виокремити специфічні інструменти ринкового впливу на ефективний антидемпінговий розвиток галузі;

– механізми державного регулювання аграрного ринку через розподіл відповідних інструментів на митно-тарифні – при здійсненні експортно-імпортних операцій та інструменти прямої і непрямой підтримки внутрішнього ринку для підвищення прибутковості сільськогосподарських виробників і забезпечення соціальної захищеності населення при споживанні харчових продуктів;

– напрями забезпечення продовольчої безпеки України шляхом збільшення обсягів виробництва племінного поголів'я та інкубаційних яєць сільськогосподарськими підприємствами України з метою подолання імпортозалежності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні органами державного управління запропонованих здобувачем пропозицій щодо оцінки базових регуляторів прямої і непрямой підтримки галузі птахівництва та окремо виділених взаємообумовлених і взаємопов'язаних сегментів товарних груп; впровадженні суб'єктами підприємництва рекомендацій щодо вдосконалення процесу структурування і диверсифікації виробництва, експорту та імпорту сільськогосподарської продукції і харчових продуктів з врахуванням визначених індексів експортоорієнтованості та імпортозалежності.

Результати дисертаційного дослідження щодо можливостей зменшення імпортозалежності України у розвитку окремих видів продукції галузі птахівництва з метою забезпечення продовольчої безпеки прийнято до впровадження Комітетом з питань промислової політики та підприємництва Верховної Ради України.

Пропозиції здобувача щодо збільшення і диверсифікації товарів галузі птахівництва, стимулювання розвитку ринків продукції птахівництва було використано при розробленні проектів нормативно-правових актів щодо аграрного сектору економіки Департаментом стратегії та економічного розвитку Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Запропонований механізм державного регулювання обсягів виробництва, що передбачає пряму підтримку сільськогосподарських виробників продукції галузі для підвищення їх доходності, позитивно схвалено та використано Управлінням агропромислового розвитку Черкаської обласної державної адміністрації.

Результати дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі Національного університету біоресурсів і природокористування України при викладанні дисциплін «Аграрна політика» та «Глобальна економіка».

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Усі розробки, висновки, пропозиції, що виносяться на захист є результатом власних досліджень і авторських здобутків. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні пропозиції, що містяться у дисертації, обговорювалися та доповідалися автором на: Міжнародній науковій конференції «Economy versus the environment – competitiveness or complementarity» (м. Варшава, Республіка Польща, 2015 р.); Міжнародній науковій конференції «Modern transformation of economics and management in the era of globalization» (м. Клайпеда, Литовська Республіка, 2016 р.); Міжнародній науковій конференції «Development of social and economic systems in a global competitive environment» (м. Кишинів, Республіка Молдова, 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Регіональні проблеми розвитку територіальних систем: теорія, практика, перспективи» (м. Ужгород, 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Національні особливості та світові тенденції управління та адміністрування на макро-, мезо- і мікрорівнях економіки» (м. Дніпропетровськ, 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи розвитку економіки: теорія, методологія, практика» (м. Луцьк, 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародні економічні відносини та сталий розвиток» (м. Суми, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Ukraine, Bulgaria, EU: economic and social development trends» (м. Бургас, Республіка Болгарія, 2017 р.).

Публікації. Основні положення і результати дисертації викладено у 17 наукових працях, з яких 3 статті у наукових фахових виданнях України, 4 статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, 2 статті у науковому виданні іншої держави та 8 тез наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг дисертації становить 201 сторінку. Робота містить 44 таблиці та 48 рисунків. Список використаних джерел налічує 195 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, розкрито зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету та завдання, об'єкт, предмет та методи наукової розробки, сформульовано положення наукової новизни та розкрито практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо апробації одержаних результатів, окреслено особистий внесок здобувача.

У першому розділі **«Теоретико-методичні засади функціонування аграрного ринку та його особливості в Україні»** з'ясовано сутність ринкових відносин та функції аграрного ринку. Визначено інструменти державного регулювання аграрного ринку та виявлено його галузеві особливості. Розроблено методичний інструментарій функціонування ринків продукції птахівництва в Україні.

На основі опрацювання теоретичних положень узагальнено сутність ринкових відносин та ключові завдання функціонування аграрного ринку. У результаті ґрунтовного аналізу праць вітчизняних та зарубіжних вчених з'ясовано взаємозв'язок попиту і пропозиції та їх вплив на просторово-територіальне розміщення системи організації виробництва і споживання. Розкрито специфіку формування та функціонування аграрного ринку як системи соціально-економічних відносин, що ґрунтується на засадах вільної купівлі-продажу, конкурентному попиті та пропозиції, певних державних регуляторів, через які визначається суспільна цінність продовольчого забезпечення.

Встановлено, що в системі заходів аграрної політики найважливішим чинником впливу є ціноутворення, а балансуєчим, системоутворюючим елементом споживання на аграрному ринку виступає платоспроможний попит населення. Його рівень прямо залежить від добробуту населення, що опосередковано складаються із заробітної плати та інших доходів.

Визначено, що основними особливостями функціонування аграрного ринку є характерна обмеженість сфери дії ринкових законів. Так, зокрема, частина створеної в сільському господарстві продукції стає ресурсом для подальшого процесу виробництва; юридична незалежність сільсько-господарського виробника обмежена залежністю від природно-кліматичних умов та сезонності виробництва, малоеластичного попиту на продукцію сільського господарства, а також дефіцитом висококваліфікованих фахівців.

Систематизовано інструменти державного регулювання аграрного сектору та виділено ті з них, які, по-перше, направлено на збалансування попиту і пропозиції на аграрному ринку держави та, по-друге, на підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Запропонований поділ інструментів державного регулювання послужить запорукою впливу виробників на формування часткової та загальної рівноваги на ринку продукції галузі птахівництва з одного боку, а з другого – буде спонукати суб'єкти

підприємництва до пошуку найбільш ефективних напрямів розвитку виробництва окремих сегментів продукції галузі за умов посилення конкурентоспроможності та експортної орієнтації. Застосування вказаних підходів визначається характером як рівня державного регулювання галузі, так і її саморегулювання, специфікою окремих товарних груп як об'єктів регулювання.

Комплексне вивчення розвитку досліджуваної галузі безпосередньо пов'язане зі станом функціонування ринків окремих товарних груп, а саме – яєць, інкубаційного поголів'я, м'яса птиці. Доведено, що регулювання кожного ринку продукції галузі птахівництва слід розглядати як цілком залежні від технологічних процесів у галузі, і в той же час, сегментно незалежні за товарними групами від підходів до повноцінного функціонування самої галузі. Застосування того чи іншого інструменту буде залежати від цілей регулювання ринку, і зумовлюється базовими науковими підходами до розуміння принципів діяльності суб'єктів підприємництва та мети самого регулювання аграрного сектора та опиратися на правові норми.

Доведено, що інструменти державного регулювання аграрного сектору, в контексті заходів підтримки сільськогосподарських товаровиробників, повинні мати стимулюючий характер. Впровадження таких заходів у практиці діяльності державних органів управління побудоване на використанні інструментів прямої і непрямой підтримки виробників. Базові галузі тваринництва такі як скотарство, свинарство, птахівництво відрізняються за рівнем свого розвитку, економічною ефективністю виробництва м'яса, молока і яєць та інвестиційною привабливістю. Саме галузь птахівництва, виходячи з її короткого технологічного процесу, є нині домінуючою за інвестиційною привабливістю та окупністю інвестицій. З'ясовано, що серед основних сегментів ринків досліджуваної галузі чільне місце займає ринок курятини, який є найскладнішим як з точки зору саморегулювання, так і механізмів впливу на нього, у тому числі державного регулювання (рис. 1).

На основі узагальнення наукових досліджень вчених та фокусуванні на базових теоріях: міжнародної торгівлі, ринкової рівноваги, економічної ефективності та інших встановлено, що для дотримання методики проведення даного дослідження необхідно комплексно враховувати цілий ряд важливих чинників. По-перше, зовнішньоекономічні відносини, що реалізуються через проведення експортно-імпортних операцій; по-друге, стан кон'юнктури внутрішнього ринку товарів як балансу між попитом і пропозицією і по-третє, рівня розвитку технологій та, як наслідок, конкурентоспроможності окремих товарів за відповідними індексами.

На підставі систематизації існуючих підходів доведено доцільність використання наступної системи методичних принципів комплексного дослідження аграрного ринку: цілеспрямованості, комплексності, системності, систематичності, об'єктивності, динамічності, урахування територіальних особливостей, ефективності.

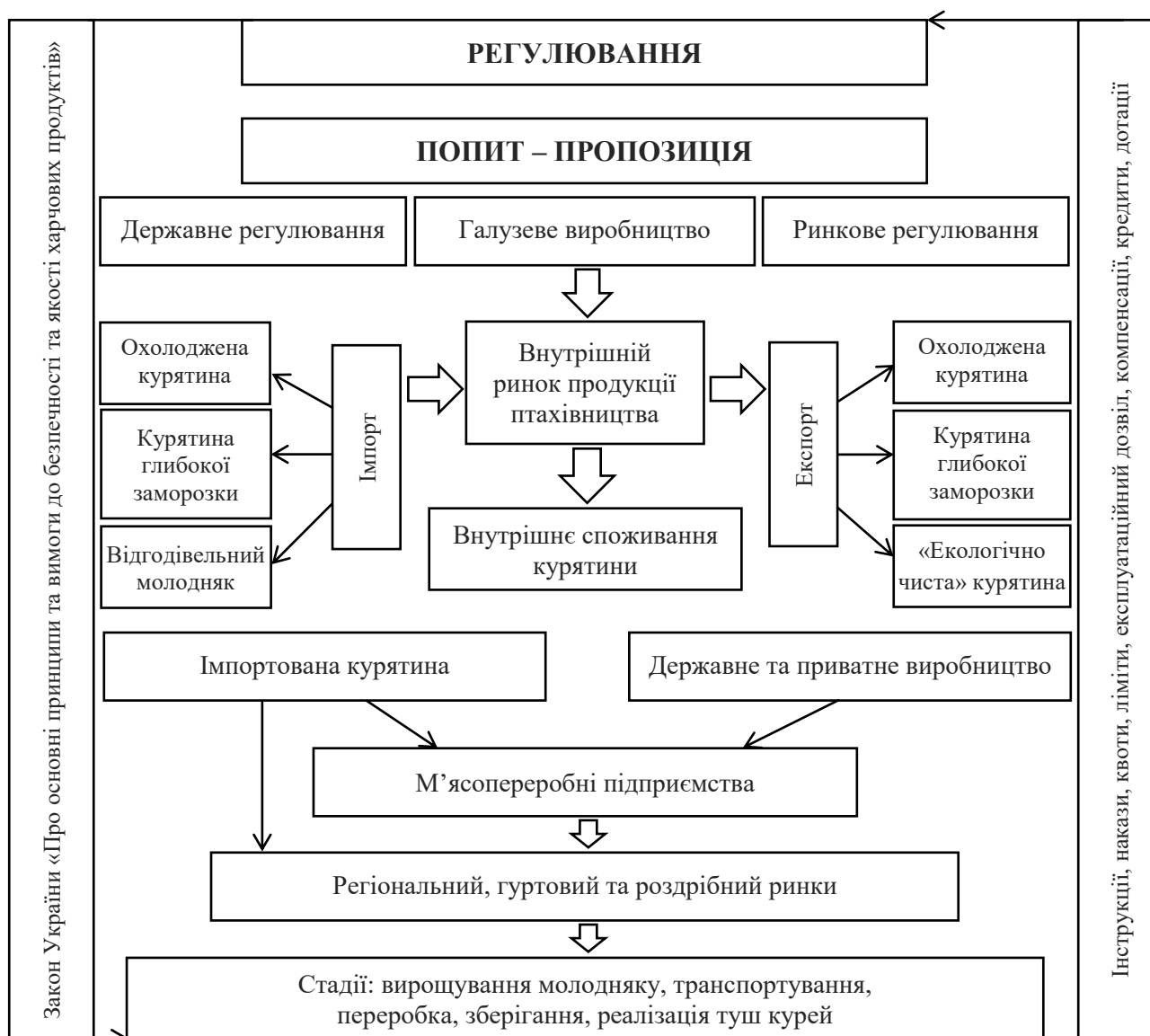

Рис. 1. Схема регулювання ринку продукції птахівництва*
Примітка. *Розроблено автором

У другому розділі «**Стан та тенденції формування і функціонування ринків продукції галузі птахівництва в Україні**» досліджено сучасний стан та тенденції обсягів виробництва основних видів продукції галузі птахівництва в Україні за категоріями виробників та видами продукції. Проаналізовано розвиток галузі птахівництва у вирішенні загальносвітових продовольчих проблем; оцінено конкурентоспроможність продукції птахівництва на внутрішньому і зовнішньому сегментах продовольчого ринку.

Визначено основні чинники, що впливають на формування ринкової кон'юнктури на світовому продовольчому ринку, окремих його регіональних сегментах та, безпосередньо, стан вітчизняного продовольчого ринку. Так, до основних викликів віднесено: зростаючу чисельність населення у світі та рівень їх купівельної спроможності, міжнародну трудову міграцію між країнами та континентами, збільшення обсягів міжнародних торгових операцій з експорту-імпорту продовольчих товарів, зокрема, у країнах, що розвиваються або не

можуть самостійно забезпечити себе власною продовольчою продукцією, посилення конкуренції між однаковими видами продовольчої продукції різних світових виробників. Встановлено також, що при формуванні аграрного ринку цінова політика окремих держав та їх політичних і економічних блоків направлена на використання різноманітних заохочувальних методів впливу для збільшення виробництва продовольства. До них віднесено субсидювання власного виробництва, коливання курсів національних валют щодо долара США, вплив на зміну смаків і уподобань до товарів національного та іноземного виробника та ін.

За результатами аналізу встановлено, що галузь птахівництва в 2010–2016 рр. розвивалася досить ефективно, постійно збільшуючи обсяги виробництва (рис. 2). Виробництво зростає як за рахунок нарощування поголів'я птиці, так і підвищення приросту живої ваги та середньорічної несучості курей-несучок. Дана галузь має свій вже сформований споживчий сегмент ринку, тому попит на продукцію птахівництва відносно стабільний за темпами свого зростання та забезпечує прибутковість галузі.

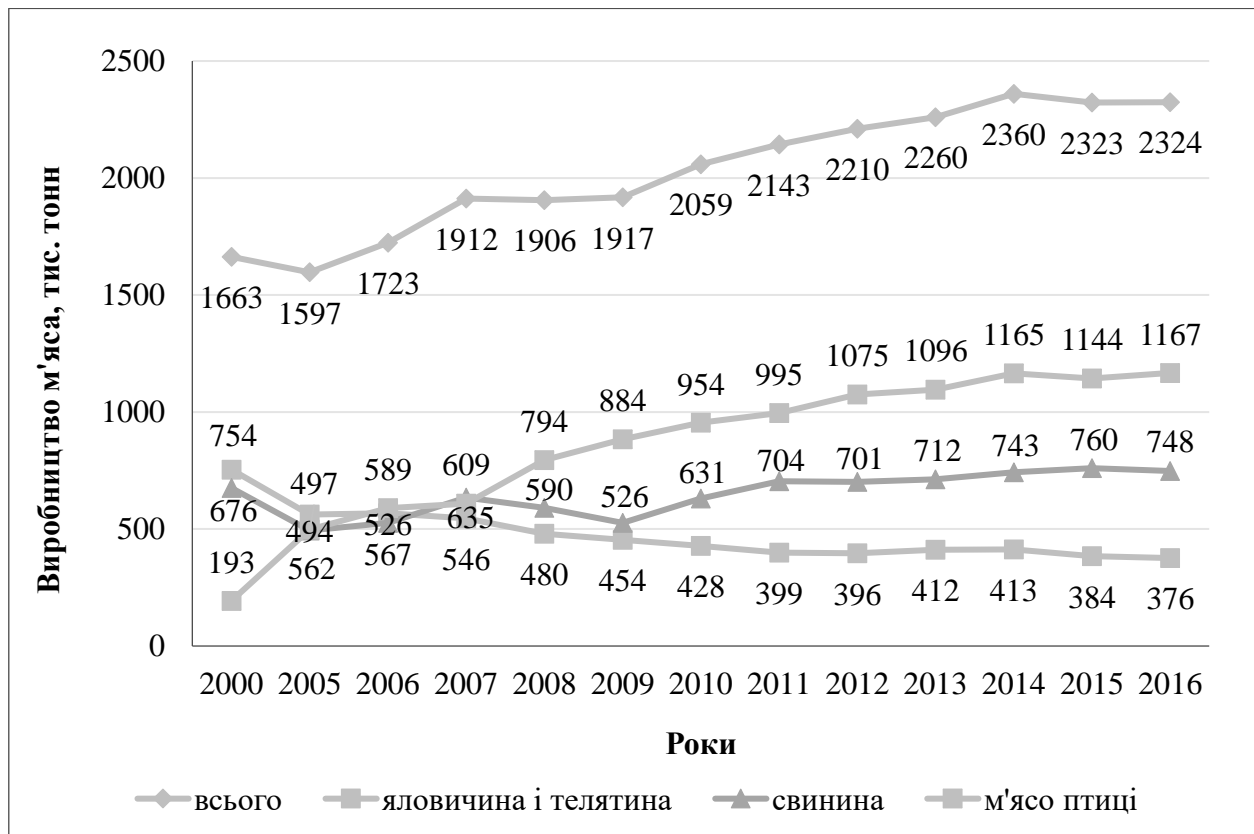

Рис. 2. Виробництво м'яса в Україні за 2000–2016 рр., тис. тонн*

Примітка. *Побудовано автором за даними Державної служби статистики України

Визначено, що продукція птахівництва, у сформованому ринковому сегменті тваринного білку за індексами фізичної і економічної доступності, є перспективнішим видом «білого» м'яса для споживачів, оскільки в цій категорії є найдоступнішою за оцінкою ціна-якість. Доведено, що конкурентоспроможність продукції є основою для забезпечення конкурентоспроможності

підприємства, галузі та країни в цілому. Проведений аналіз також вказує на те, що певна частина українських підприємств, які впливають на формування загального ринку м'яса, продукують одночасно конкурентоспроможну продукцію за якістю та неконкурентоспроможну за ціною. Причиною цього є те, що виробничі потужності зазначених підприємств характеризуються застарілими технологіями з високими енерго-, матеріалозатратами та працевіткістю.

Дані проведеного аналізу за період з 2000 по 2016 роки свідчать, що ринок м'яса формується по-перше, визначеною сукупністю товаровиробників цієї продукції за категоріями, по-друге, товарною структурою з основних трьох складових видів м'яса: яловичини і телятини, свинини і м'яса птиці. Так, загальний обсяг виробництва м'яса в Україні поступово за тринадцятирічний період збільшився на 661 тис. тонн або на, майже, 40 % і становив 2324 тис. тонн у 2016 році. Незважаючи на майже п'ятирічний період падіння загального виробництва, вже починаючи з 2005 року темпи зростання виробництва м'яса відбувалися за трьома ринками м'ясної продукції і лише у галузі птахівництва спостерігається постійне збільшення обсягів виробництва м'яса птиці з середньорічним темпом приросту – 11,4 %.

Оскільки курятина є важливим продуктом харчування і відносно доступним для споживачів за ціною, навіть після її здорожчання у 2016 році, попит на неї постійно зростає, що, у свою чергу, мотивує виробників до збільшення обсягів виробництва м'яса птиці (табл. 1).

Таблиця 1

Виробництво м'яса птиці (у забійній масі), тис. тонн*

Рік	Всіма категоріями господарств	у тому числі:	
		сільськогосподарські підприємства	господарства населення
2010	953,5	772,0	181,5
2011	995,2	778,3	184,2
2012	1074,7	966,6	206,6
2013	1096,2	904,5	191,7
2014	1164,7	974,4	190,3
2015	1143,7	967,7	176,0
2016	1166,8	992,4	174,4
2016 у % до 2010	122,4	128,5	96,1

Примітка. *Складено автором за даними Державної служби статистики України

Для оцінки процесу формування ринку м'яса було враховано вплив на нього кількості виробників за категоріями, відповідно до чинного законодавства та форм статистичного обліку. Зазначимо, що виробництво м'яса птиці у сільськогосподарських підприємствах зросло на 28,5 %, або на 220 тис. тонн, а у господарствах населення, навпаки, скоротилося на 3,9 %.

Це свідчить про те, що вітчизняні птахофабрики за організацією технологічного процесу знаходяться на відповідному рівні технічної конкуренції

з іноземними виробниками. За обсягами виробництва та впливом учасників ринку на його кон'юнктуру, станом на 2016 рік найбільшими продуцентами галузі птахівництва є підприємства ПАТ «Миронівський хлібопродукт» і ТОВ «Агромарс». Виробництво продукції птахівництва під торговими марками зазначених підприємств «Наша Ряба» і «Гаврилівські курчата» охоплює близько 64 % ринку, відповідно 50 і 14 %. Прибуток від бізнесу з виробництва птиці, за даними Інвестиційної компанії Dragon Capital, оцінюється в 20–35 % (за показником EBITDA).

Галузь птахівництва, окрім ринку м'яса птиці, включає промислове виробництво яєць. За результатами дослідження встановлено, що цей сектор динамічно розвивається, і, за останні п'ять років зріс, у натуральному вираженні, майже на третину. В Україні споживання яєць на одну особу у 2016 р. становило 305 шт. проти 166 шт. у 2000 році, при раціональній нормі споживання – 290 шт. (табл. 2).

Таблиця 2

Рівень виробництва і споживання яєць на одну особу за рік, шт.*

Показник	Рік													2016 р. у % до 2000 р.
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Виробництво	179	277	304	302	323	345	372	409	431	431	456	392	354	197,8
Споживання	166	238	251	252	260	272	291	327	304	319	314	258	305	183,7

Примітка. *Складено автором за даними Державної служби статистики України

Зростання виробництва промислового яйця пояснюється підвищенням продуктивності курей, покращенням селекційної бази, збалансованості та якості кормів. Збільшення обсягів споживання яєць пояснюється тим, що вони прості у приготуванні та є порівняно дешевим і якісним заміником більш дорогих продуктів харчування білкової групи.

Встановлено, що сучасному світовому ринку властивий різноманітний асортимент яєчних продуктів. По-перше, це харчова продукція, до складу якої входить підгрупа для промислового споживання (меланж, білок і жовток в рідкому, замороженому і сухому вигляді), напівфабрикати для домашнього господарства і громадського харчування. По-друге, це нехарчова продукція, яка широко використовується у фармацевтичній, косметичній, хімічній, текстильній та інших галузях промисловості. Український ринок яєчних продуктів обмежений у такому різноманітті та є менш диверсифікованим. Здебільшого, як харчові продукти для приготування їжі в домашньому господарстві, використовуються яйця, а у сфері громадського харчування і для промислової переробки – яєчний порошок. Велика частка у промисловому виробництві яєчних продуктів належить яєчному порошку (табл. 3).

Найбільшим виробником яєць та яєчних продуктів в Україні є ПАТ «Агрохолдинг Авангард», частка якого у промисловому виробництві яєць на внутрішньому ринку становить 29 %, яєчного порошку – 47,5 %.

Динаміка імпорту-експорту яєчного порошку в Україні, тонн*

Показник	Рік										
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Імпорт	245	162	294	109	109	11	1	34	8	45	266
Експорт	0	36	561	1114	1113	1706	1538	2441	3227	3209	328

Примітка. *Складено автором за даними FAOSTAT (2016)

Таким чином, результати оцінки стану функціонування галузі птахівництва вказують на сприятливі чинники її розвитку. По-перше, суб'єкти підприємництва мають прийнятну світову кон'юнктуру цін на свою продукцію, сталий у темпах споживання і традиційний в уподобаннях попит на внутрішньому ринку та розвивають потенційні сегменти на зовнішніх регіональних ринках збуту. По-друге, в складних умовах фінансово-економічних викликів для національної економіки сільськогосподарські товаровиробники отримують пряму і непрямую підтримку з державного бюджету на розвиток виробництва продукції птахівництва. По-третє, регулювання продовольчого ринку з підписанням повної і всеохоплюючої зони вільної торгівлі з країнами-членами ЄС у рамках міжнародної торгівлі за переліком використовуваних митно-тарифних інструментів, завершено. Таке регулювання сформувалося згідно з вимогами підписаних міжнародних угод, але заходи і окремі інструменти впливу на розвиток внутрішнього ринку обмежені можливостями фінансової підтримки.

У третьому розділі «**Перспективні напрями розвитку ринків продукції галузі птахівництва в Україні**» представлено напрями забезпечення продовольчої безпеки України шляхом збільшення національного виробництва продукції галузі птахівництва, визначено фінансово-економічні проблеми уникнення демпінгу українського експорту м'яса птиці на ринки країн-членів ЄС, запропоновано шляхи зменшення імпортозалежності галузі птахівництва за племінним поголів'ям та розраховано тренди збільшення і диверсифікації експортоорієнтованості товарів галузі на перспективу.

Проведений у другому розділі аналіз галузі птахівництва і формування окремих ринків її продукції став підґрунтям для подальшого вивчення функціонування і прогнозування розвитку об'єкту дослідження на перспективу. Встановлено, що головною ціллю покращення економічного функціонування і суспільного розвитку є створення умов для реалізації виробничого потенціалу галузі з метою забезпечення продовольчої безпеки, прибутку сільськогосподарським товаровиробникам та добробуту суспільства в цілому. Ці завдання спрямовано на забезпечення необхідної кількості продовольства за рахунок власного виробництва та за необхідності імпорту товарів, ефективного використання інструментів обмеження і стимулювання виробництва, державної прямої і непрямой підтримки суб'єктів аграрного бізнесу, створення національних запасів продовольства, прискореного розвитку транспортної, зокрема автомобільної інфраструктури та поліпшення систем збуту,

забезпечення доступу населення країни до наявного продовольства через систему гуртової і роздрібної торгівлі.

З метою створення сприятливих умов для функціонування галузі птахівництва визначено основні складові, які забезпечуватимуть ефективність виробництва та суспільну корисність. До чинників державного регулювання та економічного впливу віднесено заходи, по-перше, прямої і непрямой підтримки виробників через державні програми стимулювання і розширення виробництва; по-друге, заходи і обмеження, направлені на дотримання стандартів виробництва та якості і безпечності продукції. Разом з цим, слід відмітити, що держава в останні роки відмовилась від ринкового втручання у ціноутворення на продукцію галузі птахівництва, навіть для соціально незахищених верст населення.

Ситуація, що склалася у галузі птахівництва вказує на те, що сільсько-господарські товаровиробники, що працюють в галузі, мають всі умови для вільного саморозвитку. Тобто, нині, і в перспективі, суб'єкти підприємництва, насамперед, крупні компанії, мають, по-перше, власний обіговий капітал або вільний доступ до необхідних фінансових ресурсів в Україні і за кордоном. По-друге, виставкова діяльність та технічний прогрес дав доступ виробникам до сучасних, вискоєфективних технологій утримання птиці, їх годівлі та забою, і по-третє, ефективне функціонування ринку продукції галузі птахівництва нерозривно пов'язане з добробутом споживачів та їх купівельною спроможністю. Остання, особливо в останні роки, характеризується низьким рівнем та має деактивуючий вплив на українських товаровиробників м'яса птиці, яєць, та іншої продукції галузі птахівництва.

Обґрунтовано економічну відповідальність товаровиробників при експорті галузі птахівництва за заниженими цінами, що сприймається європейськими виробниками як демпінг. Встановлено негативні суспільно-політичні і економічні наслідки використання демпінгу, до яких віднесено: зниження показників діяльності компанії, формування у споживачів негативного ставлення до продукції країни-виробника, налаштування компанії проти себе на професійному рівні, антидемпінгове розслідування, квотування і обмеження імпорту даної компанії.

Разом з тим, проведений аналіз структури витрат на виробництво м'яса птиці вітчизняними підприємствами дав змогу зробити висновок, що затрати на виробництво в цілому відповідають технологічному процесу, а занижена експортна ціна залежала від різкого знецінення національної валюти України, особливо в період 2014–2016 років. Також зазначимо, що й нині вартість основних ресурсів для виробництва м'яса птиці в українських підприємствах є значно нижчою ніж в їх європейських конкурентів. Цей висновок стосується як вартості кормів, що займають до 70 % витрат при виробництві м'яса, так і оплати праці найманих працівників, як другого вагомого чинника конкуренто-спроможності продукції птахівництва. Зазначимо, що у перспективі зазначені статті витрат будуть збільшуватись в силу об'єктивних і суб'єктивних обставин, тому виробникам продукції птахівництва необхідно постійно дбати про її дохідність і прибутковість. Проведений аналіз структури виробничих витрат

продукції птахівництва, свідчить про доцільність зниження витрат за всіма категоріями, що дозволить підвищити ефективність виробництва та конкурентоспроможність української продукції птахівництва на зовнішніх ринках.

З метою забезпечення ефективного функціонування галузі у перспективі проаналізовано імпорту технологічних складових галузі птахівництва, що включає у себе яйце для інкубації та добових курчат бройлерних порід, які використовуються для відгодівлі та отримання м'яса. Встановлено основних імпортерів продукції птахівництва, зокрема, підприємства з Німеччини, Польщі та Угорщини, менше – Великобританії, Іспанії, Чехії, Бельгії.

Виявлено, по-перше, що основним імпортером добових курчат є ПАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» з річним обсягом майже 28 млн голів; по-друге, підприємства групи компаній ПАТ «Миронівський хлібопродукт» є основними імпортерами інкубаційного яйця з обсягом понад 90 млн штук. І, по-третє, динаміка імпорту інкубаційних яєць за останні три роки кардинально зменшилась у зв'язку із збільшенням ПАТ «Миронівський хлібопродукт» їх власного виробництва для повного самозабезпечення виробничого циклу. Проте, імпортозалежними залишаються більшість інших провідних підприємств галузі. Так, зокрема, ТОВ «Агро-Овен» упродовж 2015 р. імпортувало більше ніж 35 млн штук яєць для інкубації, що, у свою чергу, робить виробництво продукції птахівництва ризикованим та неконкурентним за ціною.

Визначено поточні та прогнозні значення індексів відносної конкурентоспроможності, а також залежності України від імпорту при торгівлі окремими товарними групами продукції галузі птахівництва на світовому ринку (табл. 4, рис. 3, 4).

Таблиця 4

Динаміка індексів порівняльних переваг за 2012–2016 р.*

Індекс	М'ясо курей					Яйця курячі					Ячний порошок				
	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016	2012	2013	2014	2015	2016
RXA	0,49	0,83	1,00	0,98	0,60	1,19	1,66	2,16	1,88	0,49	6,46	10,87	13,12	11,63	4,71
RMP	1,29	0,72	0,58	0,68	1,08	1,05	1,10	0,00	0,00	2,15	0,01	0,16	0,04	0,39	1,37
RTA	-0,80	0,11	0,43	0,31	-0,48	0,14	0,56	2,16	1,88	-1,65	6,45	10,71	13,09	11,23	3,33

Примітка. *Складено автором за даними FAOSTAT (2016)

Встановлено, що на розвиток виробничої діяльності аграрних підприємств суттєвий вплив має державна підтримка різними методами та інструментами. Зокрема, упродовж останніх років Кабінетом Міністрів України запроваджено дві нові форми державної підтримки виробників продукції птахівництва. Перша з них направлена на 25 % здешевлення тіла банківських кредитів, друга – на погашення частини кредиту для покриття витрат на закупівлю молодняка птиці. Досліджено, що в останні роки уряд використовує ще один інструмент підтримки за рахунок компенсації ПДВ. На таку програму підтримки двох великих компаній лише у 2017 році було використано майже 2,0 млрд грн, з яких група компаній ПАТ «Миронівський хлібопродукт» отримала 1,4 млрд грн, а група компаній аграрного холдингу UkrLandFarming – 517 млн грн.

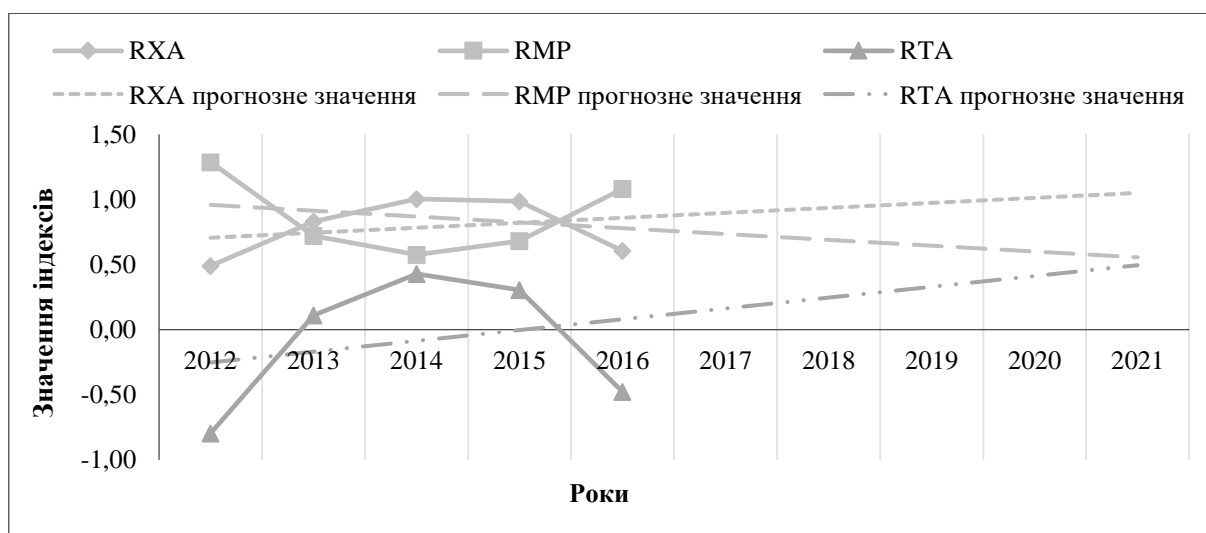

Рис. 3. Динаміка та прогноз індексів конкурентоспроможності за категорією м'ясо курей*

Примітка. *Побудовано автором за даними FAOSTAT (2016)

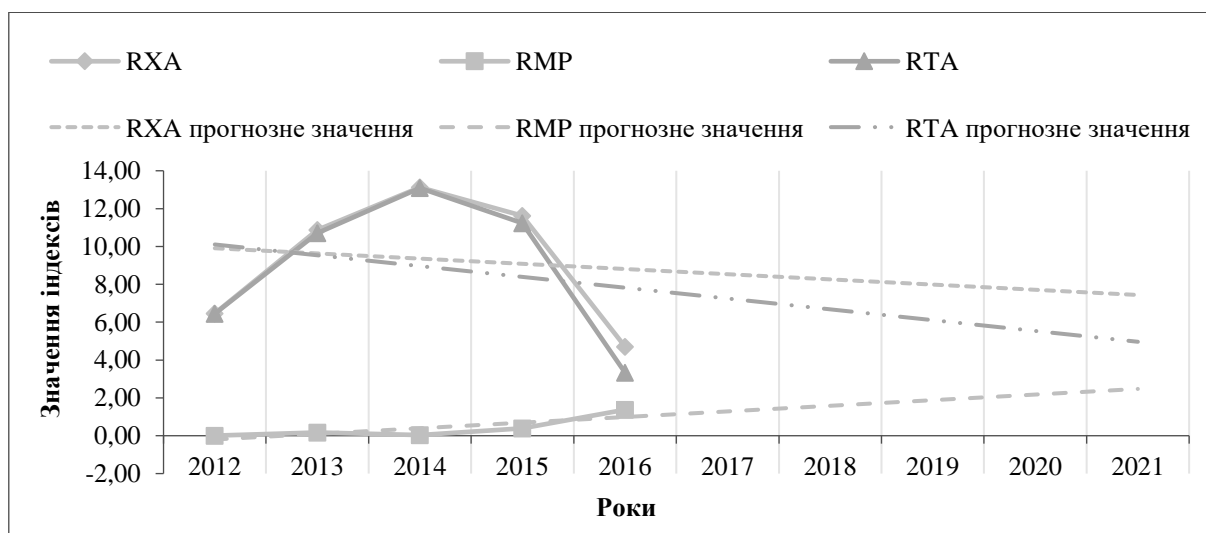

Рис. 4. Динаміка та прогноз індексів конкурентоспроможності за категорією ячний порошок*

Примітка. *Побудовано автором за даними FAOSTAT (2016)

Доведено, що й надалі такі інструменти стимулювання виробництва продукції птахівництва будуть залишатися домінуючими.

Згідно зі Стратегією розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, яка спрямована на забезпечення добробуту людей, обґрунтовано, що успішне втілення нової аграрної політики дозволить вирішувати комплекс завдань, поставлених перед АПК: підвищення рівня забезпечення населення основними продуктами харчування високої якості, розширення експортної орієнтації вітчизняного сільськогосподарського виробництва. Стратегічна ціль, у контексті даного дисертаційного дослідження, пов'язана з виконанням всього наміченого комплексу завдань, які направлено на вирішення проблем забезпечення тваринним білком і досягнення продовольчої безпеки нашої держави.

ВИСНОВКИ

У дисертації обґрунтовано та поглиблено теоретичні і методичні основи формування і функціонування ринків продукції галузі птахівництва, а також розроблено відповідні практичні рекомендації щодо поліпшення функціонування ринків продукції галузі птахівництва в Україні. Це дозволило отримати наукові висновки, що відображають рівень виконання завдань та характеризуються науковою новизною:

1. Встановлено, що аграрний ринок є упорядкованою системою суспільно-економічних взаємовідносин підприємств, організацій, установ та споживачів, головним завданням якої є координація та управління сільськогосподарським виробництвом на основі збалансування попиту і пропозиції, дотримання цінового паритету і добробуту суспільства. Ринок функціонує на певних ринкових законах, одним із найважливіших з яких є закон попиту та пропозиції. Пропозиція сільськогосподарської продукції залежить від обсягів її виробництва і цін на неї. Попит на продукцію залежить від добробуту населення, цін на харчові продукти, асортименту товарів, сезонності виробництва. Найважливішими споживчими товарними сегментами аграрного ринку є ринки зерна, цукру, молока, м'яса, яєць, плодів, овочів, олії.

2. Систематизовано інструменти державного регулювання аграрного сектору та виділено ті з них, що, по-перше, направлені на збалансування попиту і пропозиції на аграрному ринку держави, та, по друге, – на підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

Запропонований поділ інструментів державного регулювання послужить запорукою впливу виробників на формування часткової та загальної рівноваги на ринку продукції галузі птахівництва з одного боку, а з другого – буде спонукати суб'єкти підприємництва до пошуку найбільш ефективних напрямів розвитку виробництва окремих сегментів продукції галузі за умов посилення конкурентоспроможності та експортної орієнтації. Застосування вказаних підходів визначається характером як рівня державного регулювання галузі, так і її саморегулювання, специфікою окремих товарних груп як об'єктів регулювання.

3. Узагальнено підходи науковців до формування системи методичних принципів комплексного дослідження продовольчого ринку. До них віднесено, зокрема, цілеспрямованість, комплексність, системність, систематичність, об'єктивність, динамічність, урахування територіальних особливостей, ефективність. Доведено вплив продовольчого ринку на ланцюги відтворення та взаємозв'язку функцій: виробництво формує пропозицію, а споживання – попит; розподіл і обмін пов'язують споживання з виробництвом.

4. Комплексно розглянуто організаційно-економічні процеси формування і функціонування ринків продукції галузі птахівництва за взаємопов'язаними і взаємообумовленими товарними сегментами. Визначено, що динаміка виробництва м'яса птиці, столового яйця та яєчного порошку в Україні має позитивний характер. Чисельність птиці в Україні у 2011–2015 рр. є відносно стабільною, лише, в 2016 р. всі товарні сегменти галузі птахівництва зазнали

скорочення, при цьому загальне виробництво м'яса птиці за 2011–2016 рр. зросло на 22 %. Виробництво яєць сільськогосподарськими підприємствами протягом 2011–2014 рр. збільшилось на 11,5 %, однак зазнало скорочення у 2015–2016 рр. Виробництво яєць на одну особу за досліджуваний період збільшилося у 1,8 раза – до 305 яєць. Виробництво яєчного порошку зберігає тенденцію інших сегментів продукції птахівництва і має стрімке зростання в 2011–2015 рр., та суттєве (десятикратне) зниження у 2016 р.

5. Визначено імпортозалежність нинішнього розвитку галузі від ввезення в Україну добових курчат та інкубаційних яєць, кількість яких у 2016 р. склала 129 млн штук. Критичні обсяги ввезення українськими підприємствами окремих категорій продукції птахівництва підтверджуються обсягами імпорту 2015 року – частка курчат і інкубаційних яєць до внутрішнього їх виробництва склала більше 40 %. Динаміка імпорту інкубаційних яєць за останні три роки кардинально зменшилась у зв'язку з збільшенням підприємствами групи компаній ПАТ «Миронівський хлібопродукт» їх власного виробництва для повного самозабезпечення виробничого циклу. Імпортозалежними в майбутньому залишаться більшість інших провідних підприємств галузі. За усередненими оцінками, в Україні існує значна імпортозалежність сегменту виробництва м'яса бройлерів, яка становить 29 %.

6. Проведений аналіз структури витрат на виробництво м'яса птиці вітчизняними підприємствами дав змогу зробити висновок щодо зауважень європейських товаровиробників відносно українського демпінгу м'яса птиці. З'ясовано, що затрати на виробництво в цілому відповідають технологічному процесу, а занижена експортна ціна залежала від різкого знецінення національної валюти України, особливо в період 2014–2016 рр. Також зазначимо, що й нині вартість основних ресурсів для виробництва м'яса птиці в українських підприємствах є значно нижчою, ніж в їх європейських конкурентів.

7. Доведено, що стратегія продовольчої безпеки, має бути спрямована на забезпечення необхідної кількості продовольства за рахунок власного виробництва і за необхідності частини імпорту, шляхом зниження сезонних коливань пропозиції, ефективного управління національними запасами продовольства, інтенсивного розвитку транспортної інфраструктури та поліпшення систем збуту, забезпечення доступу населення країни до наявного продовольства через мережу роздрібної і гуртової торгівлі.

8. Встановлено, що на розвиток виробничої діяльності аграрних підприємств суттєвий вплив має державна підтримка різними методами та інструментами. Зокрема, упродовж останніх років Кабінетом Міністрів України запроваджено дві нові форми державної підтримки виробників продукції птахівництва. Перша з них направлена на 25 % здешевлення тіла банківських кредитів, друга – на погашення частини кредиту для покриття витрат на закупівлю молодняку птиці. Досліджено, що в останні роки уряд використовує ще один інструмент підтримки за рахунок компенсації ПДВ. На таку програму підтримки двох великих компаній лише у 2017 році було використано майже 2,0 млрд грн, з яких група компаній ПАТ «Миронівський хлібопродукт» отримала 1,4 млрд грн, а група компаній аграрного холдингу UkrLandFarming – 517 млн грн.

9. Результати оцінки стану функціонування галузі птахівництва вказують на сприятливі чинники її розвитку. Суб'єкти підприємництва мають прийнятну світову кон'юнктуру цін на свою продукцію, сталий у темпах споживання і традиційний в уподобаннях попит на внутрішньому ринку та розвивають потенційні сегменти на зовнішніх регіональних ринках збуту. У складних умовах фінансово-економічних викликів для національної економіки сільсько-господарські товаровиробники отримують пряму і непрямую підтримку з державного бюджету на розвитку виробництва продукції птахівництва. Регулювання продовольчого ринку з підписанням повної і всеохоплюючої зони вільної торгівлі з країнами-членами ЄС у рамках міжнародної торгівлі, за переліком використовуваних митно-тарифних інструментів, завершено. Таке регулювання сформувалося згідно з вимогами підписаних міжнародних угод, але заходи і окремі інструменти впливу на розвиток внутрішнього ринку обмежені можливостями фінансової підтримки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Григор'єв С. О. Конкурентоспроможність продукції галузі птахівництва України. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. 2015. № 3 (32). С. 59–65.
2. Hrigoryev S. O. Financial issues of Ukrainian poultry meat export dumping to the European Union countries. Причорноморські Економічні Студії. 2016. № 5. С. 57–60.
3. Кваша С. М., **Григор'єв С. О.** Сутність та особливості аграрного ринку. Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія: Економіка. 2016. Вип. 8 (50). Т. 21. С. 56–59. *(Здобувачем визначено сутність дефініції «аграрний ринок» та визначено його головні особливості).*

Статті у наукових фахових виданнях України,

включених до міжнародних наукометричних баз даних:

4. Григор'єв С. О. Сучасний стан виробництва продукції птахівництва в Україні. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. 2016. Вип. 1 (47). Т. 1. С. 131–135.
5. Григор'єв С. О. Інструменти державного регулювання ринку продукції птахівництва. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. 2016. № 3. Т. 2. С. 304–308.
6. Григор'єв С. О. Забезпечення продовольчої безпеки України за допомогою національного виробництва продукції галузі птахівництва. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2016. № 1 (5). С. 30–33.
7. Григор'єв С. О. Аналіз собівартості виробництва м'яса птиці в різних країнах світу та її вплив на конкурентоспроможність. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2016. Вип. 247. С. 75–81.

Статті у науковому виданні іншої держави:

8. Kvasha S. M., **Grygoryev S. O.** Food security in Ukraine. Ukraine, Bulgaria, EU: economic and social development trends. Burgas, Avangard Prima. 2017. P. 22–25. *(Здобувачем розглянуто індикатори продовольчої безпеки та причини продовольчої залежності країни).*

9. Kvasha S. M., **Grygoryev S. O.** Important aspects of food security of Ukraine. Ukraine, Bulgaria, EU: economic and social development trends. Burgas, Avangard Prima. 2018. P. 49–51. *(Здобувачем визначено імпортозалежність України в розрізі продуктових груп та проведено порівняння частки витрат домогосподарств на продукти харчування в Україні та країнах ЄС).*

Тези наукових доповідей:

10. Grygoryev S. O. Ukrainian agricultural products competitiveness on European market in time of financial challenges. Scientific International Conference Economy versus environment – competitiveness or complementarity. Nowe Zycie Gospodarche. № 1–2 (566/567). Варшава, 2016. С. 32–33.

11. Григор'єв С. О. Тенденції розвитку галузі птахівництва в Польщі: Modern transformation of economics and management in the era of globalization: International scientific conference, Klaipeda, Lithuania, January 29. 2016. P. 46–49.

12. Григор'єв С. О. Основні проблеми на ринку м'яса птиці в Україні. Development of social and economic systems in a global competitive environment: Міжнародна науково-практична конференція, м. Кишинів, Республіка Молдова, 26 лютого 2016 року: тези доповіді. Кишинів, 2016. С. 41–43.

13. Григор'єв С. О. Світові тенденції розвитку ринку м'яса птиці. Регіональні проблеми розвитку територіальних систем: теорія, практика, перспективи: Міжнародна науково-практична конференція, м. Ужгород, 15–16 квітня 2016 року: тези доповіді. Ужгород, 2016. С. 23–27.

14. Григор'єв С. О. Формування пропозиції на світовому ринку яєць. Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: XXI Міжнародна науково-практична конференція, м. Луцьк, 25–26 травня 2016 року: тези доповіді. Луцьк, 2016. С. 15–17.

15. Григор'єв С. О. Подолання імпортозалежності України у розвитку продукції галузі птахівництва. Національні особливості та світові тенденції управління та адміністрування на макро-, мезо- і мікрорівнях економіки: Міжнародна науково-практична конференція, м. Дніпро, 8–9 квітня 2016 року: тези доповіді. Дніпропетровськ, 2016. С. 62–65.

16. Григор'єв С. О. Перспективи зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств в галузі птахівництва. Міжнародні економічні відносини та сталий розвиток: Міжнародна науково-практична конференція, м. Суми, 5–6 травня 2017 року: тези доповіді. Суми, 2017. С. 26–28.

17. Григор'єв С. О. Фінансово-економічні проблеми уникнення демпінгу українського експорту м'яса птиці на ринки країн-членів ЄС. Конкуренентоспроможність аграрного сектору в умовах функціонування Зони вільної торгівлі з Європейським Союзом: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 21 березня 2018 року: тези доповіді. К., 2018. С. 80–82.

АНОТАЦІЯ

Григор'єв С. О. Формування і функціонування ринків продукції галузі птахівництва в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2018.

У дисертації уточнено зміст понять «ринок» та «аграрний ринок». Розкрито основні функції аграрного ринку на основі позицій провідних вітчизняних та зарубіжних науковців. У межах дослідження систематизовано інструменти державного регулювання аграрного сектору та виділені ті з них, що по-перше, направлені на збалансування попиту і пропозиції на аграрному ринку держави, та, по-друге, – на підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Проаналізовано основні економічні показники функціонування ринку продукції галузі птахівництва в Україні та за кордоном. Здійснено оцінку рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції птахівництва та проведено комплексний аналіз перспектив у торгівлі для України на ринках країн-членів ЄС, уникаючи демпінгування.

На основі індексів порівняльних переваг здійснено прогноз індексів конкурентоспроможності по категорії м'ясо курей до 2021 року. Обґрунтовано стратегічні напрями забезпечення продовольчої безпеки України шляхом національного виробництва продукції галузі птахівництва з метою забезпечення стабілізаційної функції держави. Запропоновано шляхи зменшення імпортозалежності галузі птахівництва України за наявним продуктивним поголів'ям птиці.

Ключові слова: аграрний ринок, продукція птахівництва, конкурентоспроможність, виробництво, продовольча безпека, демпінг, імпорт, експорт, імпортозалежність.

АННОТАЦИЯ

Григорьев С. О. Формирование и функционирование рынков продукции отрасли птицеводства в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 «Экономика и управление национальным хозяйством». Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины. Киев, 2018.

В диссертации уточнено содержание понятий «рынок» и «аграрный рынок». Раскрыты основные функции аграрного рынка на основе позиций ведущих отечественных и зарубежных ученых. В рамках исследования систематизированы инструменты государственного регулирования аграрного сектора и выделены те из них, которые, во-первых, направленные на сбалансирование спроса и предложения на аграрном рынке страны, и, во-вторых, – повышение эффективности сельскохозяйственного производства. Проанализированы основные экономические показатели функционирования

рынка продукции отрасли птицеводства в Украине и за рубежом. Осуществлена оценка уровня конкурентоспособности отечественной продукции птицеводства и проведен комплексный анализ перспектив в торговле для Украины на рынках стран-членов ЕС во избежание демпингования.

На основе индексов сравнительных преимуществ осуществлен прогноз индексов конкурентоспособности по категории мясо кур до 2021 года. Обоснованы стратегические направления обеспечения продовольственной безопасности Украины путем национального производства продукции отрасли птицеводства с целью обеспечения стабилизационной функции государства. Предложены пути уменьшения импортозависимости отрасли птицеводства Украины по имеющемуся продуктивному поголовью птицы.

Ключевые слова: аграрный рынок, продукция птицеводства, конкурентоспособность, производство, продовольственная безопасность, демпинг, импорт, экспорт, импортозависимость.

ANNOTATION

Grygoryev S. O. Forming and functioning of the poultry markets in Ukraine. – The Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.03 Economics and Management of National Economy. National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Kyiv, 2018.

This dissertation is focused on enhancement of theoretical and methodical justification and working out the practical recommendations to improve the functioning of poultry products markets in Ukraine.

The theoretical basis of market relationships and main functions of agricultural market defined. It has been determined, that the fundamental element of the agricultural market system is the effective demand of the population. The most important factor of agricultural policy is pricing.

In the dissertation, the author clarifies the concepts of «market» and «agricultural market». The main functions of the agricultural market are disclosed on the basis of the positions of leading domestic and foreign scientists. Within the framework of the study, the instruments of state regulation of the agrarian sector are systematized and divided into two groups: first – aimed at balancing supply and demand in the agrarian market of the country, and second – increasing the efficiency of agricultural production.

The main economic indicators of the functioning of the poultry industry in Ukraine and abroad are analyzed. The assessment of the level of competitiveness of domestic poultry products has been made and a comprehensive analysis of the prospects for Ukraine's trade in the EU markets has been carried out in order to avoid dumping.

Based on the indexes of comparative advantages, the forecast for the categories of «chicken meat» and «egg powder» until 2021 has been made.

It was determined that main specificities of agricultural market are: limited scope of market laws, part of the products created in agriculture becomes the resource for

following processing, the freedom of the agricultural producer is limited to climate conditions and seasonality, lack of high qualified specialists, forming and development of private farming, inelastic demand for agricultural products.

The instruments of governmental regulation of agricultural sector have been systematized and divided into instruments for effectiveness enhancement of agricultural production and instruments to provide social protection of rural population and development of infrastructure of agricultural territories. The main theories of market equilibrium have been researched and it is determined that the moving power of genesis or economy theories is the change of conditions of the economical processes (change of the consumption and production structure, strengthening of globalization, development of information technologies, etc.), however none of the researched conceptions (A. Marshall, L. Walras, V. Pareto) can be considered as universal.

It was determined that the following system of methodological principles of complex analysis of agricultural market shall be used: dedication, complexity, consistency, objectivity, dynamism, efficiency and taking into consideration the territorial specificities.

The main factors were defined that form the market situation on world food markets and affect the local food market, such as: war conflict and migration between countries and continents, increase of imports of food products, growth of the population, increase of imports of food products to the developing countries that cannot fully supply themselves of own production food; growth of the competition between similar food products of the producers from different countries; pricing policies of different countries and different methods of stimulation of the development of food production (subsidy of local production); changes of exchange rates of locals currencies to US dollar; climate conditions; natural disasters that can lead to huge demand for food on the market; changes in tastes and requirements of the customers of the world food market.

It's been proven that poultry is the most perspective among other types of meat, as it has the most competitive pricing. Most of the countries are first of all, focused on providing the population with the protein of adequate quality, structure and origin. The nutrition experience shows that animal proteins are very useful for human's health and increase in life expectancy. Local producers often manufacture competitive products in noncompetitive ways that characterized by high energy and materials use, increased labor input, low wages and profits.

It is demonstrated that the food security strategy has to be directed to provide the necessary amount of food of own production and, if needed, at the expense of shortening of volatility of offer and crop production, adequate management of national food supply, development of transport infrastructure and distribution systems, providing the access of all segments of population to existing food resources.

It's justified that planned significant growth of production volumes of poultry meat is only possible when the investment climate for the industry is positive, what is described by stable, foreseeable government policy to support the local producers in budget, credit, pricing and management spheres of government management and establishing of production of high technology equipment considering the innovative technologies.

It's been proven that it's necessary to regulate the prices for poultry products that are being exported because it affects the profits and competitiveness of the exporters. Price dumping as one of the ways to gain competitive advantages for Ukrainian producers was analyzed. It's determined that it is only practical for starting stage, as it brings the number of negative consequences that can cause loss of profit, fall of profitability or even losses in production.

The imports dependency of the poultry industry of Ukraine has been proven and ways to reduce it by growing and diversification of export orientation of the goods produced by the industry were proposed.

Key words: agricultural market, industry, forming, poultry products, competitiveness, functioning, production, food security, price dumping, imports, exports, import dependency.